

Захист і карантин рослин. 2014. Вип. 60.
УДК 533.1/9

О.І. БОРЗИХ, почесний академік НААН,
кандидат сільськогосподарських наук
Інститут захисту рослин НААН

ДО ПОЛІПШЕННЯ ФІТОСАНІТАРНОГО СТАНУ ПОЛІВ

Насичення сівозмін зерновими культурами сприяє поширенню збудників хвороб та шкідників. Водночас не повністю використовуються можливості імунологічного методу та організаційно-господарські заходи захисту рослин від основних шкідливих організмів. Все це спричинює погіршення фітосанітарного стану полів та недоотримання урожаю.

фітосанітарний стан посівів, системи обробітку ґрунту, імунологічні методи

Програмою «Зерно України» передбачено вийти на щорічний обсяг виробництва зерна в країні — 80 млн тонн. Для цього є всі об'єктивні підстави, а саме: родючі землі, сприятливі кліматичні умови, новостворені продуктивні сорти пшениці озимої з потенційною продуктивністю 9—12 т/га, ячменю озимого та ярого — 8—10 т/га, вітчизняні гібриди кукурудзи з генетичним потенціалом 10—12 т/га і більше, новітні технології вирощування зернових культур, переконливий досвід передових господарств та державних сортодослідних станцій, де реалізується потенційна продуктивність сучасних сортів і гібридів на 70—75% [3].

Надзвичайно важливим резервом збільшення обсягів виробництва зерна є істотне поліпшення фітосанітарного стану посівів — зниження пошкоджуваності посівів фітофігами та уражуваності збудниками хвороб не менше як на 80%, що в сукупності з іншими складовими

сприяння росту і розвитку рослин дасть змогу підвищити в середньому урожайність зернових культур на 2—2,5 т/га і довести середню урожайність пшениці до 6,5—7 т/га, ячменю — 6—6,5 т/га, кукурудзи — до 7—8 т/га.

Останніми роками спрощення системи обробітку ґрунту сприяло накопиченню в орному шарі різних ґрунтово-кліматичних зон країни насіння бур'янів до 1,14—1,47 млрд шт./га [2].

Різне збільшення посівних площ зернової групи призводить до піршення фітосанітарного стану кукурудзи та інших зернових, з якими вона має спільних шкідників і збудників хвороб.

Відбувається перенасичення сівозмін соняшником, а в деяких господарствах він став майже монокультурою. В зоні Степу посівами соняшнику зайнято близько 25% орної землі, в Запорізькій області — 37,1%, Луганській — 33,4%, Донецькій — 29,5%, Дніпропетровській — 25,3%. Таке перенасичення орного клину цією культурою сприяє поширенню спеціалізованих шкідників (соняшниковий вусач, соняшникова шипоноса, соняшникова вогнівка), ряду небезпечних хвороб (біла та сіра гнилі, фомоз, фомопсис) та небезпечного паразита — соняшникового вовчка (*Orobanche cumanana* Walk.). Ураження рослин соняшнику шкідливими організмами в останні роки збільшилось до 10% [4].

Зі збільшенням площ під посівами ріпаку спостерігається тенденція до зростання чисельності та шкідливості ряду як спеціалізованих, так і багатоїдних шкідників. Зростає поширеність та розвиток хвороб, що потребує поглиблення знань з біології шкідливих організмів. Парадоксальним є те, що в ґрунтово-кліматичних умовах України потенційна продуктивність сучасних сортів і гібридів ріпаку реалізується лише на 30—40% [5].

Серед стратегічних культур агропромислового комплексу України соя заслуговує на особливу увагу як за призначенням насіння, так і збереженням родючості ґрунтів. Реальна середня врожайність насіння сої для ґрунтово-кліматичних умов України — 1,8—2,0 т/га, яку в подальшому слід нарощувати за якомога повнішої реалізації (до 60—70%) потенційної продуктивності сучасних сортів і гібридів [1].

Сучасна структура посівних площ основних сільськогосподарських культур за областями і зонами України станом на 1.01.2014 р. свідчить про необхідність ретельного її аналізу й корегування.

Щодо пари культур (цукровий буряк та ріпак), які мають спільного паразита — бурякову цистоутворюючу нематоду *Heterodera schachtii* Schmidt, то за нинішніх площ посівів у зоні бурякосіяння поки що загрози немає, за винятком Львівської області, де сумарна зайнятість полів цими культурами перевищує 20% і не дає змоги уникати повторних посівів цих культур [2].

ВИСНОВКИ

Отже, можна сказати, що нехтування організаційно-господарськими заходами захисту рослин та агротехнічними прийомами негативно впливає на шкідливі організми, нанівець зводить реальну можливість застосування інтегрованих систем захисту основних сільськогосподарських культур і потребує посиленого застосування пестицидів. Надмірне насичення сівозмін зерновими культурами, особливо кукурудзою, сприяє поширенню ряду збудників хвороб, зокрема фузаріозу. Не завжди використовуються можливості імунологічного методу, оскільки немає належної інформації про рівень стійкості сортів і гібридів та її комплексність проти основних шкідливих організмів.

За повного переходу аграрного сектора на ринкові відносини та забезпечення конкурентоздатності вітчизняної рослинної продукції на світовому ринку, водночас з іншими заходами, слід ретельно використовувати усі важливі методи, що забезпечують поліпшення фітосанітарного стану полів.

БІБЛЮГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. *Бабич А.О.* Селекція, виробництво і використання сої у світі / А.О. Бабич, А.А. Бабич-Побережна. — К.: Аграрна наука, 2011. — 548 с.
2. *Бур'яни в агроценозах* / [В.В. Швартау, Є.Ю. Мордерер, Ю.Г. Мережинський, О.О. Івашенко та ін.] // *Насінництво* 2010. № 9. — С. 27—28.
3. *Земельні ресурси та їхня грошова оцінка* // *Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України*. За ред. М.В. Зубця. В 3-х томах. — К.: Аграрна наука, 2010. — С. 37.
4. *Ретьман С.В.* Плямистості озимої пшениці / С.В. Ретьман. — К.: Колобіг, 2010. — 232 с.
5. *Трибель С.О., Гетьман М.В.* Зональне використання стійких сортів / С.О. Трибель, М.В. Гетьман // *Карантин і захист рослин*. — 2008. — № 4. — С. 6—9.

Борzych А.И. К улучшению фитосанитарного состояния полей

Насыщение севооборотов зерновыми культурами способствует распространению ряда возбудителей болезней и вредителей. Не полностью используются возможности иммунологического метода и организационно-хозяйственные меры защиты растений от основных вредных организмов. Все это приводит к ухудшению фитосанитарного состояния полей и недополучению урожая.

Borzykx A.I. To improve the phytosanitary condition of the fields

Saturation of crop rotation crops contributes to the spread of a number of pathogens. Not full use of immunological methods and organizational-economic measures to protect plants against major pests. All this leads to a deterioration of the phytosanitary state of the fields and shortfall in the harvest.